

वार्ष्टिहव्य उपस्तुतः। अग्निः। जगती, ८ त्रिष्टुप्, ९ शकरी ।

चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावप्येति धातवे।

अनूधा यदि जीजनदधा च नु ववक्ष सद्यो महि दूत्यं चरन् ॥ १०.११५.०१

शिशोः- बालस्य । तरुणस्य- युवकस्याग्रेः । वक्षथः- हव्यवहनम् । चित्रः- विचित्रम् । यः ।
मातरौ- द्यावापृथिव्यौ स्वनिर्मात्र्यौ । धातवे- स्तन्यपानाय । घेट् पाने । न अप्येति- न गच्छति ।
यदि । अनूधाः- स्तन्यरहिता माता । जीजनत्- जनयति । तर्हि स्तन्यपानाय न गच्छति चेद्युक्तम् ।
द्यावापृथिव्यौ तु तथा न भवतः । तथापि शिशुरग्निः ते स्तन्यपानाय न गच्छति । अध- अथ । च ।
नु- क्षिप्रम् । सद्यः- क्षणेन । महि दूत्यम्- महत् दौत्यम् । चरन् । ववक्ष- अवहत् । तच्चित्रमेव ॥१॥

अग्निर्ह नाम धायि दन्नपस्तमः सं यो वना युवते भस्मना दता।

अभिप्रमुरा जुहा स्वध्वर इनो न प्रोथमानो यवसे वृषा ॥ १०.११५.०२

अग्निर्नाम । अपस्तमः- अतिशयेन कर्मकुशलः । अतिशयेन मूलशक्तिधारासम्पन्नो वा । दन्-
प्रयच्छन् । धायि- धायते । यः । वना- सम्भजनानि हव्यानि । भस्मना- स्वभासा । दता-
स्वदन्तोपलक्षितज्वालाभिः । सं युवते- संयुनक्ति । अभिप्रमुरा- समुच्छितेन । मूर्च्छा
मोहसमुच्छ्राययोः । जुहा- आह्वानेन । स्वध्वरः- शोभनध्वररहितकर्मवान् । इनः- इन्द्रः । न- इव ।
प्रोथमानः- पुष्टाङ्गः । यवसे- घासेषु । वृषा- वृषभ इव आगच्छति ॥२॥

तं वो विं न द्रुषदं देवमन्धस इन्दुं प्रोथन्तं प्रवपन्तमर्णवम्।

आसा वह्निं न शोचिषा विरिषिन् महिब्रतं न सरजन्तमध्वनः ॥ १०.११५.०३

वः- युष्माकम् । द्रुषदम्- वृक्षस्थम् । विं न- पक्षिणमिव । देवम्- द्योतकम् । अन्धसः इन्दुम्-
हव्यक्लेदनकरम् । प्रोथन्तम्- शब्दयन्तम् । प्रवपन्तम्- दहन्तम् । अर्णवम्- समुद्रगम्भीरम् ।
आसा- स्वमुखेन । वह्निम्- वोढारम् । न- सम्प्रति । शोचिषा- भासा । विरिषिन्- महान्तम् ।

महिब्रतम्- महाव्रतम् । अध्वनः- मार्गस्य । सरजन्तम्- रञ्जकम् । न- सवितारमिव स्थितं भजे ॥३॥

वि यस्य ते ज्रयसानस्याजर धक्षोर्न वाताः परि सन्त्यच्युताः ।

आ रण्वासो युयुधयो न सत्वनं त्रितं नशन्त प्र शिषन्त इष्टये ॥ १०.११५.०४

अजर- जरारहिताग्रे । यस्य । ज्रयसानस्य- गमनशीलस्य । धक्षोः- दग्धुमिच्छोः । ते- तव । शक्तयः । वाता न- वायव इव । अच्युताः- च्युतिरहिताः । परि- परितः । सन्ति- भवन्ति । रण्वासः- शीघ्रगतिशीलाः । युयुधयो न- योद्धार इव । सत्वनम्- महासत्त्वम् । त्रितम्- भूर्भुवादित्रिषु स्थानेषु विस्तृतमग्निम् । इष्टये- यज्ञाय । प्र शिषन्तः- प्रकर्षेण सम्भक्तुमिच्छन्त्यः । आ नशन्त- व्याप्नुवन्ति ॥४॥

स इदग्निः कण्वतमः कण्वसखार्यः परस्यान्तरस्य तरुषः ।

अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरीनग्निर्ददातु तेषामवौ नः ॥ १०.११५.०५

सः- असौ । इत्- एव । अग्निः । कण्वतमः- अतिशयेन मन्त्रवित् । कण्वसखा- मन्त्रवित्सखः । कण शब्दार्थे । अर्यः- आर्यशीलः । परस्य अन्तरस्य तरुषः- बाह्याभ्यन्तरतारकः । गृणतः- स्तुवतः । सूरीन्- विदुषः । अग्निः । पातु- रक्षतु । तेषाम् । नः- अस्माकम् । अवः- रक्षाम् । अग्निः । ददातु- प्रयच्छतु ॥५॥

वाजिन्तमाय सह्यसे सुपित्र्य तृषु च्यवानो अनु जातवेदसे ।

अनुद्रे चिद्यो धृषता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविष्यते ॥ १०.११५.०६

सुपित्र्य- शोभनपितृयुक्त हे अग्ने । वाजिन्तमाय- अतिशयेन प्राणयुक्ताय । सह्यसे- सहनशीलाय । जातवेदसे- जातविद्याय । तृषु- क्षिप्रम् । च्यवानः- उद्युक्तः सन् । यः । अनुद्रे- अनुदकेपि देशे । जीवजलधाराशुष्कप्राये देश इति भावः । धृषता- वृत्रधर्षणशक्त्या । धन्वना- स्वधनुषा स्वायुधेन । इत्- एव । अविष्यते- पालकाय । सते- सन्मात्रप्रतीकाय । महिन्तमाय- अतिशयेन महात्मने । वरम्- उत्तमं हव्यं प्रयच्छामि ॥६॥

ए॒वाग्नि॑र्म॒तैः स॒ह सूरि॑भिर्वसुः ष्ट्वे सहसः सूनरो नृभिः।

मि॒त्रासो॒ न ये सु॑धि॒ता ऋ॒ताय॑वो द्यावो न द्यु॒मैर॑भि सन्ति मानुषान्॥ १०.११५.०७

अग्निः। सूरिभिः- विद्वद्भिः। म॒तैः- म॒र्त्यैः। सह। वसुः- चित्तवृत्तिस्तम्भकारकः। वसु स्तम्भे। सहसः- सहनशक्तेः। सूनरः- शोभननेता। नृभिः- नेतृभिः। स्तवे- स्तूयते। ऋतायवः- प्रकृतिनियतिभूतसत्यकामाः। सुधितः- शोभनधारणाः। मित्रासो न- सखाय इव। द्यावः- विद्वांसः। द्युमैः- स्वद्योतनशक्तिभिः। न- इव। मानुषान्- स्वाश्रितान् मनुष्यानुपासकान्। अभि- आभिमुख्येन। सन्ति- मङ्गलाय भवन्ति॥७॥

ऊ॒र्जो॑ नपात्सहसाव॒न्निति॑ त्वोपस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक्।

त्वां स्तो॑षाम॒ त्वया॑ सु॒वीरा॒ द्राघी॑य॒ आयुः॑ प्र॒तरं॑ दधा॒नाः॥ १०.११५.०८

सहसावन्- हे सहनशील। ऊ॒र्जो॑ नपात्- शाक्तः। इति- इत्थम्। त्वा- भवन्तम्। उपस्तुतस्य- पूज्यस्य। वृषा- वर्षयित्री। वाक्। वन्दते- स्तौति नमस्करोति वा। त्वाम्- भवन्तम्। स्तोषाम- स्तवाम। त्वया- भवता। सुवीराः- शोभनवीर्यसम्पन्नाः। द्राघीयः- दीर्घतमम्। आयुः। प्रतरम्- अत्यर्थम्। दधानाः- धारयन्तो भवेम॥८॥

इति॑ त्वाग्ने वृष्टि॒हव्य॑स्य पु॒त्रा उप॑स्तुतासु ऋषयोऽवोचन्।

तांश्च॑ पा॒हि गृ॑णतश्च॒ सूरी॑न्वष॒ष्टळि॑त्यूर्ध्वासौ अनक्ष॒न्नमो॑ नम॒ इत्यूर्ध्वासौ॑ अनक्षन्॥ १०.११५.०९

इति- एवम्। अग्ने। त्वा- भवन्तम्। वृष्टिहव्यस्य- सद्भावनावर्षणाख्यहव्ययुक्तस्य। पुत्राः- सन्ततयः। उपस्तुतासः- पूज्या उपासकाः। ऋषयः- सूक्ष्मदर्शिनः। अवोचन्- अब्रुवन्। तांश्च। पाहि- रक्ष। गृणतश्च- स्तुतिकरांश्च। सूरीन्- विदुषोऽन्यांश्च पाहि। वषट् वषट्। इति- एवम्। ऊ॒र्ध्वासः- उत्कृष्टाः। अनक्षन्- व्याप्नुवन्। नमो नम इत्यूर्ध्वासो अनक्षन्॥९॥